

Prof. dr M. Grzegorzewska

Kształcenie nauczycieli - wychowawców szkolnictwa
specjalnego w Polsce /na tle całokształtu prac Instytutu
Pedagogiki Specjalnej/.

Ze względu na specjalne i skomplikowane zadania pracy wychowawczej w dziedzinie pedagogiki specjalnej w wychowaniu dzieci upośledzonych, powinna być rozszerzona i pogłębiona rola nauczyciela - wychowawcy, a co za tym idzie winien on być do tej pracy wychowawczej zupełnie specjalnie przygotowany.

Nasilenie opieki wychowawczej i jej specjalizacja wywołane są koniecznością specyficznych warunków w rozwoju i rewalidacji upośledzonych ze względu na ich różnorodne upośledzenia i zahamowania w rozwoju oraz fakt, że układ nerwowy dziecka odchyłonego od normy jest pewien sposób uszkodzony, zachwiany w swojej działalności oraz osłabiony. Należy więc z pełnym poczuciem odpowiedzialności czuwać nad organizowaniem dziecku warunków życia i pracy zgodnie z podstawowymi prawami działalności układu nerwowego. Jednocześnie należy twórczo organizować odpowiednie oddziaływania terapeutyczne, które by kompensowały braki oraz korygowały nieprawidłowości zależnie od rodzaju upośledzenia i jego stopnia, względnie od rodzaju schorzenia i jego stopnia czy też od rodzaju kalectwa.

Oddziaływanie wychowawcze na dziecko " specjalne " upośledzone umysłowo, głuche, niewidome, moralnie zagrożone, przeciwie-
kłe chore i kalekie winno, uwzględniając jego mechanizmy fizjologiczne w procesie poznawczo-emocjonalnym dostarczać układowi nerwowemu warunków sprzyjających możliwie jak najlepszym wynikom pracy jego procesów przystosowujących ustrój do ciężkiego zmiennego środowiska zewnętrznego ^{i wewnętrzne} w znaczeniu możliwie jasnego i wiernego odbioru i właściwej reakcji.

Nauczyciel - wychowawca znając wagę czynników wpływających na rozwijającą się osobowość dziecka winien czuć się za nie odpowiedzialnym i poza koniecznością poznania dziecka na pierwszym planie zadań wychowawczych postawić:

1/ dobrze przemyślaną, jasną organizację warunków życia i pracy dziecka / treść, forma, metoda, rytm dnia dziecka/.

Dążenie do usprawnienia czynności mechanizmów kory i podkorza. Zwrócenie uwagi na warunki kształcenia stereotypów dynamicznych, które odciążają układ nerwowy, " ukatwiają życie i pracę " i potęgają karność w życiu jednostki i zespołu.

2/ W dziedzinie usprawnienia czynności korowych - plastyczność i dynamizm programów, warunków pracy, jej organizacji, metody, wszelkiego rodzaju pomocy naukowych w zależności od grupy dzieci, od charakteru i stopnia ich upośledzenia, lub schorzenia i warunków chorowania.

3/ Unikanie bodźców destrukcyjnie działających na układ nerwowy /biorąc pod uwagę typ układu nerwowego danego dziecka / np. nagłe przekształcanie utrwalonego już stereotypu dynamicznego i inne.

4/ Tworzenie korzystnych warunków dla pożądaných procesów emocjonalnych oraz tworzenie warunków sprzyjających kształtowaniu się korzystnych wychowawczo dominant.

Nauczyciel - wychowawca winien więc organizować dzieciom w szkołach i zakładach specjalnych takie warunki ich życia i pracy które by odpowiadały wogóle potrzebom rozwojowym dziecka oraz wynaganiom metod rewalidacyjnych nie tylko w płaszczyźnie kompensacji i korygowania różnego rodzaju braków i nieprawidłowości rozwoju fizycznego i psychicznego, ale i w podstawowych założeniach pedagogiki współczesnej. Będzie więc tutaj na pierwszym planie uaktywnianie i usamodzielnianie dziecka; dostarczanie mu w procesie poznawania warunków możliwie wszechstronnych i bogatych przeżyć, indywidualizowanie w pracy zespołowej; zastosowanie różnego rodzaju prac ręcznych w powiązaniu z pracą umysłową oraz wiązanie pracy dziecka z nurtem życia społecznego, gdyż tylko szkoła szeroko na życie otwarta sdoła je uspołecznic i do życia przygotować. To też metoda pracy rewalidacyjnej winna wiązać treści programu z warunkami życia i zadaniami społecznymi stopniowo winna w dziecku kształtować postawę włączania się w nurt życia społecznego w jego ujęciu dynamicznym winna rozwijać zrozumienie procesu rozwoju społecznego i jego przemian w budowaniu lepszego życia. To też kształtować należy w dziecku zdolność wizji lepszych form życia zaczynając od najprostszych i bliższych do coraz bardziej złożonych i dalszych. Tą drogą praca staje się twórczą - niesie więc poryw, entuzjazm działania i jasne spojrzenie w przyszłość - kształtuje zapak do pracy i wolę działania oraz świadomość swojej roli i zadań w zespole. Te założenia

konsekwentnie prowadzą do kształtowania wartości moralnych, stosunku do człowieka i budzenia w nim oraz rozwoju tego co ludzkie, jako najwyższej wartości w każdej pracy społecznej. Droga wiązania treści programu z warunkami życia i zadań społecznych budujemy metodą rewalidacyjną postawę czynnego włączania się w bieg życia społecznego w ^{jego} dążeniu rozwojowym. Organizowanie takich warunków życia i pracy dziecka łączy w zadaniach nauczyciela-wychowawcy szkoły specjalnej, wymaga jednak od niego zdecydowanie głębokiego społecznego nastawienia w pracy. W pracy tej, jak w każdej innej zresztą, winien on dobrze zrozumieć jej wartość społeczną i wszelką inną. Wiemy dobrze że ~~pro-~~ rozumienie sensu społecznego tej pracy, a więc i wartości społecznej swojej pracy uzbraja w siłę działania, w siłę argumentacji, przewycięzania przeszkód wszelkiego rodzaju i zniewala do wszelkiego nawet w niej wysiłku. Nastawienie to stwarza specjalny stosunek do dziecka upośledzonego, nie sentymentalnej tkliwości i rozrzewniania się na widok kalectwa, ale właśnie organizowania takiej specjalnej opieki wychowawczej, która by mogła wprowadzić dziecko w szeregi pracowników społecznych w takiej mierze, jaką warunki jego upośledzenia i nasze dotychczasowe metody rewalidacji pozwolą osiągnąć.

Otóż nauczyciel - wychowawca poza wszystkimi wartościami jakich wymaga w ogóle praca dydaktyczna-wychowawcza dziecka normalnego winien posiadać te wartości które wnoszą w pracę rewalidacyjną "dziecka specjalnego" możliwość najpełniejszej jego resocjalizacji. Przede wszystkim więc winien być "żywym" człowiekiem nie usztywnionym i nie zrutynizowanym z postawą poszukująco-badawczą i twórczą w przystosowaniu w każdym przypadku najodpowiedniejszych sposobów oddziaływania. Dobrze przygotowanie teoretyczne tutaj nie wystarcza. Nauczyciel-wychowawca w szkole specjalnym winien być nie tylko z życiem związany, ale winien być w nurcie tego życia pogrążony dobrze obserwujący i rozumiejący przyczynowe powiązania zjawisk. Poczucie odpowiedzialności za wartość pracy swojej nastawienie opiekuńcze i potrzebę troski indywidualnej wprowadza go w świat współpracy z lekarzem, rodziną dziecka, jego najbliższym otoczeniem i w ogóle ze wszystkimi pracownikami zakładu czy szkoły. Jego takt, umiejętność nawiązywania kontaktu z ludźmi, kierowana życzliwością ^{do} człowieka, twórczość i inicjatywa w pracy w trosce o los każdej powierzonych sobie jednostki, torują mu drogę tego współdziałania, nieodzownego w każdej pracy rewalidacyjnej.

Specyficzność form i sposobów pracy dydaktyczno wychowawczej w pedagogice specjalnej, odpowiadająca potrzebom przeciwdziałania różnym odchyleniom od normy i stwarzająca racjonalne drogi rewalidacji dzieci upośledzonych wszelkiego rodzaju wymaga od nauczyciela-wychowawcy nie tylko specjalnych właściwości charakterologicznych, uzdolnień i nastawienia do pracy, ale i głębokiego przystosowania teoretycznego i praktycznego. Problemy akcji profilaktycznej i rewalidacyjnej są tak złożone, że ich rozwiązanie wymaga współdziałania specjalistów z różnych dziedzin oraz znajomości normalnego dziecka. Rozwój metod rewalidacyjnych postępuje szybkim krokiem. Należy czujnie śledzić ich rozwój i orientować się w przemianach zachodzących w rozwoju zjawisk społecznych. To też i przygotowanie nauczycieli wychowawców do akcji rewalidacji - to sprawa bardzo skomplikowana. W kraju naszym przygotowanie to prowadzi istniejąca już od 1920r. w Warszawie instytucja specjalna, której zadania, cele i organizację podajemy w streszczeniu poniżej:

Instytut Pedagogiki Specjalnej powołany został do życia w celu kształcenia nauczycieli-wychowawców do szkół i zakładów specjalnych dla upośledzonych umysłowo, niewidomych, i społecznie niedostosowanych początkowo w postaci półrocznego Kursu Pedagogiki Specjalnej. Następnie kurs ten został przekształcony w roczne Seminarium Pedagogiki Specjalnej z którego po roku, a więc w 1922/23r. powstał drogą fuzji z Państwowym Instytutem Pedagogicznym, przygotowującym nauczycieli dla dzieci głuchych - Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej.

W czasie ostatniej wojny i okupacji hitlerowskiej Instytut przerwał działalność swoją, gdyż uległ katastrofalnemu wprost zniszczeniu. Lokal został zburzony a wszelkie urządzenia, bogate zbiory materiałów naukowych, instalacje całego Instytutu i dobrze zorganizowanej szkoły ćwiczeń, wszystkie pracownie, bogaty księgozbiór muzeum szkolnictwa specjalnego z całą jego dokumentacją - wszystko to przepadło bez śladu. Prawdziwy jednak tragizm dziejów Instytutu w okresie wojny i okupacji kryje się dopiero w pominięciu tych wszystkich którzy go tworzyli i o wartości prac jego stanowili. Zginęli bowiem w więzieniach i obozach prawie wszyscy z pięknie scharmonizowanego zespołu profesorów i innych pracowników, którzy wartością swej pracy w Instytucie sawatyliła jego rozbudowie, wpłynęli twórczo na rozwój prac i ich poziom.

1/ Twórcą i dyrektorem tego Instytutu był prof. dr Tytus Bonni

Po sześciolatej prawie przerwie spowodowanej wojną i okupacją w bardzo trudnych ^{jeszcze} warunkach naszego życia, na gruzach Warszawy Instytut rozpoczął 1.XII.1945r. dalszą swoją działalność. Odrazu rozszerzył zakres swej pracy, nie tylko bowiem wznowił przygotowywanie nauczycieli-wychowawców dla dzieci głuchych, niewidomych, upośledzonych umysłowo i społecznie niedostosowanych, ale wprowadził dwa nowe działy w swej pracy - dzieci przewlekłe chore i kaleki.

Zanim scharakteryzujemy obecny stan prac Instytutu ich organizację i metodę wprowadzania podstawowych zajęć w życiu musimy zaznaczyć, że w szeregu długich lat pracy Instytut wypracował swoistą dla siebie podstawową koncepcję teoretyczną Pedagogiki Specjalnej, czym wyróżnia się w pracy swojej od innych analogicznych instytucji. Tą podstawową koncepcją jest położenie nacisku na wspólną problematykę odchyleń od normy wszelkich upośledzeń, wspólne podłoże fizjologiczne tych nieprawidłowości psychicznych oraz wspólną problematykę podstaw pracy rewalidacyjnej z dziećmi upośledzonymi. Problematyka ta oparta jest na podstawach fizjologiczno-neurologicznych oraz na prawach mechanizmów obronnych, adaptacyjnych, kompensacyjnych i innych.

Swoistość Instytutu Pedagogiki Specjalnej polega na tym, że wszystkie odchylenia od normy dzieci i młodzieży ujmuje jako jedno wspólne wielopłaszczyznowe zagadnienie i opracowuje je drogą badań medyko-społecznych, psychologicznych i neurofizjologicznych, jako podstawowy punkt wyjścia, z którego rozchodzą się swoiste problemy poszczególnych upośledzeń.^{1/} W ten sposób ujęte teoretyczne zagadnienie pozwala na znalezienie właściwych dróg rewalidacyjnych, mających również w koncepcji Instytutu zarysowane wspólne mechanizmy oddziaływania /kompensacja, korektura, usprawnienie/, przystosowane do swoistości poszczególnych odchyleń od normy.

Wspólną problematykę odchyleń od normy dzieci upośledzonych stanowią utrudnione drogi kontaktu ze światem zewnętrznym przyrodniczym i społecznym, z poznawaniem go, przeżywanym i przystosowywaniem się do życia w jego warunkach. Z tego wynika:

Wzmożone wydatkowanie wysiłkowe, więcej i zwiększona możliwość, zaangażowanie w procesach poznania i doznań emocjonalnych oraz w zdobyciu osobistych doświadczeń i przeżyć;

1/ To znajduje wyraz w układzie planu studiów, dobrej rytmizacji i metodzie pracy.

zubożenie i ^{nie}adekwatność wyobrażeń i pojęć z rzeczywistością
/zubożone, skażone, niedokładne/;

utrudnione sprawność i orientacja w różnych sytuacjach życiowych;

zubożenia emocjonalne i ograniczenia w zakresie zaspakajania swoich potrzeb społecznych: trudności w usamodzielnianiu się, trudności w uniezależnianiu się materialnym, trudności w planowaniu i organizowaniu życia własnego, trudności w braniu udziału w życiu społecznym;

Wynikające stąd postawy frustracyjne.

~~1/70 znajduje wyraz w układzie planu studiów, która wykładają, cych i metodzie pracy~~

Wszystko to składa się na zmniejszoną zdolność do samorzutnej przystosowalności społecznej, niemożność korzystania z normalnej szkoły podstawowej - konieczność specjalnej organizacji opieki i rewalidacyjnej metody wychowania wspólnym podłożem fizjologicznym tych nieprawidłowości psychicznych będzie w ogóle zachwianie prawidłowego funkcjonowania psychofizycznego ustroju: patologicznie zmienione stosunki między korą i podkorą; brak równowagi I i II układu sygnałowego; zaburzenia we współpracy między tymi układami.

W podstawach pracy rewalidacyjnej z dziećmi upośledzonymi możemy również doszukać się wspólnej problematyki. Oto jej główne założenia.

Poznanie każdej jednostki, warunków jej życia i rozwoju oraz charakteru i stopnia upośledzenia.

Uwzględnienie w metodzie pracy typu układu nerwowego jednostki, stopnia i stanu frustracji i typu reakcji na nią;

Zorientowanie się w zahamowanych przez upośledzenie potrzebach;

Zorientowanie się w charakterze oddziaływania środowiska na daną jednostkę;

Jak najszersze uwzględnienie czynników podnoszących próg tolerancji na frustrację w danym wypadku;

Uwzględnienie i wzbogacenie warunków, które kształtują nowe motywację, które pozwalają przyjąć postawę pozytywną wobec frustracji;

Stosowanie w całości pełni metod kompensacyjnych, korygujących, usprawniających i dynamizujących;

Budzenie i rozwój dynamizmu wewnętrznego danej jednostki;

Stwarzanie warunków dobrego samopoczucia, korzystnych

dla rozwoju procesów poznania i przebiegów emocjonalnych;

Wzbogacenie i usprawnienie rozwoju fizycznego, wykształcenia ogólnego i zawodowego;

Stosowanie w pracy rewalidacyjnej metody caseworku i w ogóle nowych technik w służbie społecznej.

Wielkim dorobkiem Instytutu jest odpowiedź na tę wspólną problematykę podstaw pracy rewalidacyjnej z dziećmi upośledzonymi z klas niższych w postaci wypracowanej w szeregu długich lat tzw. "metody ośrodków pracy".

Metoda ta jest najbardziej przystosowana ze znanych nam dotąd metod do pracy nad rozwojem i ^{w ogóle} rewalidacją społeczną wszystkich typów dzieci szkolnictwa specjalnego, odpowiada bowiem potrzebom jakie wywołują w tych dzieciach różne odchylenia od normy, różne zubożenia i nieprawidłowości w ~~zmkz~~ przebiegach procesów wyższych czynności nerwowych i jednocześnie kształtuje te wartości o jakie w chwili obecnej walczy pedagogika. Kształcenie specjalistów akcji profilaktycznej w opiece nad dzieckiem oraz form pracy i metod szeroko rozumianej skomplikowanej i wymagającej współdziałania różnych specjalistów akcji rewalidacyjnej w wychowywaniu wszystkich upośledzonych wymaga u podstaw swich między innymi dobrej znajomości rozwoju fizycznego, intelektualnego i socjalnego dziecka normalnego.

Wychodząc z tego założenia w kształceniu nauczycieli - wychowawców szkolnictwa specjalnego należy raczej zniechęcać kandydatów do wczesnej specjalizacji. W myśl tego Instytutu Pedagogiki Specjalnej przyjmuje na studia swoje czynnych nauczycieli z pełnymi kwalifikacjami do nauczania w szkole podstawowej normalnej i przynajmniej po dwuletniej pracy w tej szkole z dziećmi normalnymi.

Do egzaminu wstępnego na Instytut przyjmowani są więc wykwalifikowani, czynni nauczyciele szkoły podstawowej z dwuletnią praktyką. W pierwszym semestrze studiów poza wykładami ogólnymi studenci zapoznają się z całokształtem prac Instytutu i zdobywają informacje o różnych działach szkolnictwa specjalnego. Droga zwiedzania i hospitowania zapoznają się z różnymi urzędzeniami i instytucjami w ogóle w dziedzinie opieki nad matką i dzieckiem na terenie Warszawy, później poznają różne typy szkół i zakładów specjalnych i dopiero na początku drugiego semestru decydują o wyborze działu swojej pracy. W ciągu drugiego semestru jeden dzień w tygodniu hospitują w szkole lub zakładzie obranej przez siebie specjalności i drogą konwersatoriów wchodzi w istotę zagadnienia rewalidacji tego typu dzieci. Prócz tego słuchają wykładów obowiązujących wszystkie działy

studiów i biorą udział w zajęciach artystyczno-technicznych wspólnych dla wszystkich działów.

W drugim roku studiów prócz tych zajęć i wykładów ogólnych obowiązują studentów zajęcia i wykłady specjalne, związane bezpośrednio z obroną dziedziną pracy. Tak więc zależnie od obranej specjalności każdy student obowiązany jest do prac teoretycznych i praktycznych w zakładach i szkołach specjalnych danego typu szkieletu dzieci oraz do zajęć praktycznych w pracowniach Instytutu i w jego Muzeum Szkolnictwa Specjalnego związanych z rewalidacją wychowanków obranej specjalności.

Praktyka w drugim roku studiów /1 tydzień co miesiąc/ jest dla studentów bardzo ciekawa i urozmaicona. Jeżdżą oni bowiem grupami specjalistycznymi z metodykiem swoim do różnych zakładów specjalnych wybranego przez siebie działy pracy na terenie całego kraju. Pozostają w takim zakładzie cały tydzień i wtedy spełniają tam prace nauczyciela i wychowawcy w ciągu całego dnia od chwili pobudki rannej aż do udania się dzieci na spoczynek. W ciągu tego tygodnia na szeregu zebrań z metodykiem swoim nauczycielami i dyrektorem danego zakładu nie tylko dyskusja nad wartością i metodą przeprowadzania swoich próbnych lekcji, ale i wyjaśniają sobie wiele nęszujących się zagadnień nie tylko ~~te~~ dydaktycznych ale i wychowawczych, otrzymują informacje różne i odpowiedzi rodzące się w czasie tej pracy pytania, W ciągu całego roku jest 8 ^{tygodni} ~~tygodni~~ praktyki.

Instytut kładzie duży nacisk na ten kontakt studentów z terenem jeszcze w czasie studiów w Instytucie. Zapoznają się bowiem oni wtedy z najróżnorodniejszymi warunkami pracy i różnymi sposobami rozwiązań rozmaitych zagadnień pedagogicznych i rewalidacyjnych.

Wychowanie dzieci upośledzonych różnego typu wymaga metod specjalnych. Należy poznać założenia pedagogiki specjalnej i różne techniki wypracowane przez fizjologów, psychologów, pedagogów, lekarzy-psychiatrów, pediatrów, neurologów i ortopedów. Trzeba także zdobyć umiejętność poznawania dziecka zarówno pod względem jego rozwoju fizycznego jak i psychicznego i na tle jego warunków środowiskowych.

Należy poznać anamnezę dziecka, starać się wykryć czynniki etiologiczne jego upośledzenia i na tym dopiero opierać budowę jego rewalidacyjnej drogi. Dlatego te program wykładów obowiązujących na wszystkich słuchaczy obejmuje takie przedmioty jak: anatomia i fizjologia człowieka, patologia ogólna, anatomia i fizjologia układu nerwowego, rozwój fizyczny i higiena dziecka, ~~patologia~~

psychologia rozwojowa, psychologia wychowawcza, psychopatologia ogólna, psychopatologia dziecka, pedagogika specjalna, rewalidacja kalek i cały szereg przedmiotów i zajęć artystyczno-technicznych takich jak: śpiew, rysunek, prace ręczne różnego rodzaju, gimnastyka, czytelnictwo dzieci i młodzieży, teatr szkolny, recytacje i opowiadanie bajek, koła zainteresowań, pomoce szkolne audiowizualne i inne. Wszystkie te zajęcia techniczno-artystyczne są na pierwszym roku studiów; w II roku zaś już na podstawie tych umiejętności słuchacze danego działu z metodykiem swoim i wykładowcą zajęć pozalekcyjnych przystosowują się do upośledzeń czy też stanów schorzenia swoich dzieci i zastosowują w różnej formie na zajęciach pozalekcyjnych w zakładzie danego typu.

W drugim roku studiów prócz wykładów ogólnych studenci mają praktyki i wykłady specjalistyczne, związane ze specjalnością pracy którą wybrali,

W końcu drugiego roku studiów studenci zdają egzamin praktyczny i teoretyczny, otrzymują świadectwo ukończenia studiów i posadę nauczyciela w szkole specjalnej.

Dyplom ukończenia otrzymuje jednak absolwent Instytutu/jeżeli ma dobrą opinię o pracy/ dopiero po napisaniu ^{obronie} pracy dyplomowej, której temat został uzgodniony z Dyrekcją po egzaminach końcowych.

Po czternastu miesiącach od tej chwili student powinien przedstawić tę pracę Instytutowi.

X

X

X

Oprócz kształcenia nauczycieli szkół specjalnych celem prac Instytutu jest podnoszenie kwalifikacji czynnych już i wykwalifikowanych pracowników pedagogicznych w zakresie pedagogiki specjalnej poprzez różnego rodzaju kursy, konferencje i wystawy w tej dziedzinie oraz drogą kwartalnika naukowo-pedagogicznego pod tytułem "Szkoła Specjalna".

To dalsze kształcenie czynnych, wykwalifikowanych już nauczycieli -wychowawców szkół specjalnych jest jednym z zasadniczych, celów Instytutu ze względu na konieczność nieustającej walki z warunkami kształtującymi rutynę i bierność w szkolnictwie specjalnym, ze względu na potrzebę stałego nasilania postawy czynnej poszukująco-badawczej nauczyciela, jego dynamizmu, inicjatywy i twórczości w rozwoju i doskonaleniu metod rewalidacji społecznej dzieci i młodzieży upośledzonej.

W tym celu służy również Muzeum Pedagogiki Specjalnej -ośrodek informacyjno-badawczy różnego rodzaju problemów dydaktyczno-wychowawczych i organizacyjnych w pedagogice specjalnych. Ośrodek ten jest jednocześnie warsztatem pracy słuchaczy Instytutu niezależnie od ich specjalizacji. Gromadzą się tutaj celowo dobierane różnego rodzaju materiały pracy, twórczości i inicjatywy pracowników pedagogicznych szkół i zakładów specjalnych, dokumenty różnych prac dzieci, pomoce naukowe i t.p.-Przy dobrej organizacji pracy instytucja taka stanie się z czasem wartościowym warsztatem prac naukowych indywidualnych i zespołowych Instytutu.

W organizowaniu i prowadzeniu pracy naukowo-badawczej w zakresie teoretycznych podstaw wszystkich dziedzin pedagogiki specjalnej oraz zastosowań praktycznych w pracy rewalidacyjnej drugim cennym warsztatem są poradnie i pracownie Instytutu oraz jego celowo gromadzony księgozbiór.

Zasięg społeczny tej pracy jest bardzo szeroki; korzystają z tej poradni i pracowni bowiem nie tylko dzieci i młodzież w wieku szkolnym, ale i dorośli z rozmaitych zawodów, robotnicy i chłopcy z różnych stron naszego kraju. To też zasadniczym brakiem, uniemożliwiającym obecnie jeszcze szerszy rozwój prac tej placówki w walce z zaburzeniami mowy jest brak internatu dla zgłaszających się chorych z prowincji.

Poradnia Profilaktyczna Instytutu udziela porad rodzicom i wychowawcom w różnego rodzaju trudnościach w ich pracy wychowawczej i dydaktycznej. Porady te oparte są na wynikach badań lekarza neuro-psychiatry dziecięcego, na wynikach wywiadu środowiskowego i analizie wartości jego wpływów wychowawczych, na obserwacji bezpośredniej dziecka i rozmowie z nim, na wynikach rozmów z rodzicami ewentualnie opiekunami dziecka, oraz na opinii nauczyciela o postępach i zachowaniu się dziecka w czasie pracy i wypoczynku w szkole.

_____ Maria Grzegorzewska.

kształcenie nauczycieli-wychowawców szkolnictwa specjalnego w Polsce.

/Komunikat Instytutu Pedagogiki Specjalnej w Warszawie/.

Ze względu na specjalne i skomplikowane zadania pracy wychowawczej w dziedzinie pedagogiki specjalnej, w wychowaniu dzieci upośledzonych powinna być zwiększona i pogłębiona rola nauczyciela-wychowawcy a co za tym idzie, winien on być do tej pracy wychowawczej zupełnie specjalnie przygotowany.

Nasilenie opieki wychowawczej i jej specjalizacja wywołane są koniecznością specyficznych warunków w rozwoju i rewalidacji tych dzieci ze względu na ich różnorodne upośledzenia i zahamowania w rozwoju oraz fakt, że układ nerwowy dziecka szkoły specjalnej jest w pewien sposób uszkodzony, zachwiany w swej działalności oraz osłabiony. Należy więc z pełnym poczuciem odpowiedzialności czuwać nad organizowaniem dziecku życia i pracy zgodnie z podstawowymi prawami działalności układu nerwowego. Jednocześnie należy twórczo organizować odpowiednie oddziaływania terapeutyczne, któreby kompensowały braki oraz korygowały nieprawidłowości zależnie od rodzaju upośledzenia i jego stopnia, względnie od rodzaju kalectwa, czy też od rodzaju schorzenia i jego stopnia.

Nauczyciel wychowawca winien więc organizować dzieciom w szkołach i zakładach specjalnych takie warunki ich życia i pracy, któreby odpowiadały potrzebom rozwojowym metod ~~metod~~ rewalidacyjnych nie tylko w płaszczyźnie kompensacji i korygowania różnego rodzaju braków i nieprawidłowości rozwoju fizycznego i psychicznego, ale i w podstawowych założeniach pedagogiki współczesnej. Będzie więc tutaj na pierwszym planie uaktywnianie i usamodzielnianie dziecka; dostarczenie mu w procesie poznawania warunków do możliwie wszechstronnych i bogatych wrażeń; indywidualizowanie w pracy zespołowej; zastosowanie różnego rodzaju prac ręcznych w powiązaniu z pracą umysłową, oraz wiązanie pra

dziecka z nurtem życia społecznego. Tylko szkoła szeroko na życie otwar-
ta sdoła je uspołecznic i do tego życia przygotować.

Oddziaływanie w, chowawcze na dziecko "specjalne": upośledzone umysłowe, głuche, niewidome, niedostosowanych społecznie, przewlekłe cho-
re i kalekie winne, uwzględniając jego mechanizmy fizjologiczne w procesie poznawczym, dostarczyć układowi nerwowemu warunków sprzyjających możli-
wie jak najlepszym wynikiem pracy jego procesów przystosowujących ust-
rój do ciągle zmieniającego środowiska zewnętrznego i wewnętrznego w zna-
czeniu możliwie jasnego i wiernego odbioru i właściwej reakcji.

Nauczyciel - wychowawca znając wagę wpływów środowiska wewnętr-
nego i zewnętrznego na rozwijającą się osobowość dziecka winien czuć się
za nie odpowiedzialnym i poza koniecznością poznania dziecka na pierw-
szym planie zadań wychowawczych postawić

1/ Dobrze ^zmyślaną, jasną organizację warunków życia i pracy dziecka
/treść, forma, metoda, rytm dnia dziecka/. Dążenie do ^uprawnienia czyn-
ności mechanizmów kory i podkory, zwrócenie uwagi na warunki kształ-
towania stereotypów dynamicznych, które odciążają układ nerwowy "ułat-
wiają życie i pracę" i potęgują karność w życiu jednostki i zespołu.

Wzrost

2/ ^udziedzinie usprawnienia czynności korowych konieczna jest elastycz-
ność i dynamizm programów, warunków pracy, jej organizacji, metody,
wszelkiego rodzaju pomocy naukowych w zależności od grupy dzieci, od
charakteru i stopnia ich upośledzenia, lub schorzenia i warunków cho-
rowania.

3/ Unikanie bodźców destrukcyjnych ^udziałających na układ nerwowy /biorąc
pod uwagę typ układu nerwowego danego dziecka/ np. nagłe przekształce-
nie utrwalonego już stereotypu dynamicznego i inne/

4/ Tworzenie korzystnych warunków dla pożądaných procesów emocjonalnych
oraz tworzenie warunków sprzyjających kształtowaniu się korzystnych
wychowawczo dominat.

Te swoiste formy i sposoby pracy dydaktyczno-wychowawczej
w pedagogice specjalnej, odpowiadające potrzebom przeciwdziałania odchy-
leniom od normy i stwarzające racjonalne drogi rewalidacyjne dzieci

upośledzonych umysłowo wszelkiego rodzaju, wymagają głębszego przygotowania do tej pracy nauczycieli-wychowawców. Przygotowanie to prowadzi istniejąca już od 1921 roku w Polsce specjalna instytucja, której organizację zarysujemy poniżej w streszczeniu.

Celem Instytutu Pedagogiki Specjalnej w Warszawie, którego dyrektorem od początku jego istnienia jest Maria Grzegorzewska /obecnie, profesor Uniwersytetu Warszawskiego/ jest kształcenie nauczycieli-wychowawców do szkół i zakładów specjalnych ^o wszelkiego rodzaju.

W czasie wojny i okupacji hitlerowskiej Instytut przerwał swą działalność, utracił nie tylko swój lokal, wszelkie urządzenia, zbiory, pomoce naukowe, instalację i pomoce pracowni swoich, bibliotekę i muzeum, ale przede wszystkim prawie wszystkich swoich współpracowników i wykładowców, którzy sginęli w więzieniach i obozach Niemiec hitlerowskich.

Po sześciolatej przerwie 1-go grudnia 1945r. Instytut wznowia działalność swoją na gruzach Warszawy w warunkach nad wyraz ciężkich. Odrazu jednak rozszerza zakres swej pracy, nie tylko wznowia bowiem przygotowanie nauczycieli - wychowawców dla dzieci głuchych, niewidomych, upośledzonych umysłowo i niedostosowanych społecznie ale wprowadza dwa nowe w swej pracy działy - dzieci przewlekłe chore i kaleki.

Od 1955r. czas trwania studiów w Instytucie jest dwuletni. Do egzaminu wstępnego na Instytut przystępują wykwalifikowani nauczyciele szkoły podstawowej z 2 -letnią praktyką. W pierwszym semestrze studiów poza wykładami ogólnymi słuchacze zapoznają się z całokształtem prac Instytutu i zdobywają informacje o różnych działach szkolnictwa specjalnego. Droga wycieczek i hospitacji zapoznają się z różnymi urządzeniami i instytucjami w ogóle w dziedzinie opieki nad matką i dzieckiem na terenie Warszawy, później poznają różne typy szkół i zakładów specjalnych i dopiero na początku drugiego semestru decydują o wyborze ^{swojej} działy pracy.

W ciągu drugiego semestru jedną dzień w tygodniu hospizują w szkole lub zakładzie obranej przez siebie specjalności i drogą konwersatoriów wchodzi w istotę zagadnienia rewalidacji tego typu dzieci.

Prócz tego słuchają wykładów obowiązujących wszystkie dalały studiów i biorą udział w zajęciach artystyczno-technicznych wspólnych dla wszystkich dalałów.

W drugim roku studiów prócz zajęć i wykładów ogólnych obowiązują słuchaczy zajęcia i wykłady specjalne związane bezpośrednio z obraną dziedziną pracy. Tak więc niezależnie od obranej specjalności każdy słuchacz obowiązuje jest do prac teoretycznych i praktycznych w zakładach i szkołach specjalnych danego typu dzieci i do zajęć praktycznych w pracowniach Instytutu i w jego Muzeum Szkolnictwa specjalnego związanych z rewalidacją wychowanków obranej specjalności.

Praktyka w drugim roku studiów /1 tydzień co miesiąc/ jest dla słuchaczy bardzo ciekawa i urozmaicona. Jeżdżą oni bowiem grupami z metodykiem swoim do różnych zakładów specjalnych wybranego przez siebie typu na terenie całej Polski. Pozostają w takim zakładzie cały tydzień i wtedy już spełniają tam prace nauczyciela i wychowawcy w ciągu całego dnia od chwili pobudki rannej aż do udania się dzieci na spoczynok. W ciągu tego tygodnia na szeregu zebrań z metodykiem swoim, nauczycielami i dyrektorem danego zakładu nie tylko dyskutują nad swoimi próbami lekcyjnymi, ale i wyjaśniają sobie wiele zagadnień niejasnych, otrzymują informacje różne i odpowiedzi na rodzące się w czasie tej pracy pytania. W ciągu roku jest 3 takich tygodni praktyki.

Wychowanie dzieci upośledzonych różnego typu wymaga metod specjalnych. Należy poznać założenia pedagogiki specjalnej i różne techniki wypracowane przez psychologów, pedagogów, lekarzy pediatrów, psychiatrów, neurologów i ortopedów. Trzeba także zdobyć umiejętność poznania dziecka zarówno pod względem jego rozwoju fizycznego jak i psychicznego i na tle jego warunków środowiskowych, należy poznać anamnezę dziecka, starać się wykryć czynniki etiologiczne jego upośledzenia:

i na tym dąpięro opierać budowę jego rewalidacyjnej drogi. Dlatego to program wykładów obowiązujących wszystkich słuchaczy obejmuje takie przedmioty jak: anatomia i fizjologia człowieka, rozwój fizyczny i higiena dziecka, psychologia rozwojowa, psychologia wychowawcza, psychopatologia ogólna, psychopatologia dziecka, pedagogika specjalna, metodyki poszczególnych grup specjalistycznych dzieci, ich psychologię i dzieje ich wychowania, rewalidacja kalek i cały szereg przedmiotów i zajęć artystyczno-technicznych /takich jak śpiew, rysunek, prace ręczne, gimnastyka, czytelnictwo dzieci i młodzieży, teatr szkolny, recytacje i opowiadanie bajek/. Wszystkie te zajęcia artystyczno-techniczne są na I roku studiów, w II -im roku zaś już na podstawie tych umiejętności słuchacze danego działu z metodykiem swoim i wykładowcą zajęć pozalekcyjnych przystosowują je do upośledzeń czy też stanów ochorzenia swoich dzieci i zastosowują w różnej formie na zajęciach pozalekcyjnych w zakładzie danego typu.

?
W końcu II roku studiów słuchacze zdają egzamin praktyczny i teoretyczny, otrzymują świadectwo ukończenia studiów i posadę nauczyciela w szkole specjalnej. Dyplom ukończenia otrzymuje absolwent Instytutu /jeżeli ma dobrą opinię o pracy/ dopiero po napisaniu i obronie pracy dyplomowej, której temat uzgodniony został z dyrekcją po egzaminach końcowych.

Oprócz kształcenia nauczycieli szkół specjalnych celami prac Instytutu jest podniesienie kwalifikacji czynnych już i wykwalifikowanych pracowników pedagogicznych w zakresie pedagogiki specjalnej poprzez różnego rodzaju kursy, konferencje i wystawy w tej dziedzinie oraz drogą kwartalnika naukowo-pedagogicznego p.t. Szkola Specjalna. To dalsze kształcenie czynnych, wykwalifikowanych już nauczycieli - wychowawców szkół specjalnych jest jednym z zasadniczych chociaż jeszcze nie realizowanych celów Instytutu ze względu na nieustającą walkę z rutyną i biernością w szkolnictwie specjalnym, ze względu na potrzebę stałego nasilenia postawy czynnej poszukującej - badawczej nauczyciela, jego dynamizmu, inicjatywy i twórczości w rozwoju i doskonaleniu

metod rewalidacji społecznej dzieci i młodzieży upośledzonej.

W tym celu służy również Muzeum Pedagogiki Specjalnej - ośrodek informacyjno - badawczy różnego rodzaju problemów dydaktyczno-wychowawczych i organizacyjnych w pedagogice specjalnej. Ośrodek ten jest jednocześnie warsztatem pracy słuchozcy Instytutu niezależnie od ich specjalności. Gromadzą się tutaj celowo dobierane różnego rodzaju materiały pracy, twórczości i inicjatywy pracowników pedagogicznych szkół i zakładów specjalnych, dokumenty różnego rodzaju prac dzieci, pomoce naukowe i t.p. - Przy dobrej organizacji pracy instytucji, taka może stać się wartościowym warsztatem prac naukowych indywidualnych i zespołowych Instytutu.

W organizowaniu i prowadzeniu pracy naukowo-badawczej w zakresie teoretycznych podstaw wszystkich działów pedagogiki specjalnej oraz zastosowań praktycznych w pracy rewalidacyjnej drugim cennym warsztatem są poradnie i pracownia Instytutu oraz jego celowo gromadzony księgozbiór.

Pracownia psychologiczna zajmuje się obecnie głównie reorganizacją zasadniczą w organizacji i metodzie selekcji dzieci upośledzonych umysłowo ze szkół podstawowych do szkół specjalnych. Gromadzi i przygotowuje materiały do przeprowadzania selekcji i w innych działach szkolnictwa specjalnego /oprócz przewlekle chorych/. Pracuje nad zadaniami i metodą pracy psychologa w zakładach i szkołach specjalnych.

Poradnia ortofoniczna udziela porad rodzicom i wychowawcom w sprawach metody postępowania z dziećmi jakążymi się lub ujawniającymi innego rodzaju zaburzenia mowy i wymowy. ^{ortofonicznej} ~~Pracownia ortofoniczna~~ prowadzi świadczenia reedukacji zespołowe i indywidualne. Zasięg społeczny tej pracy jest bardzo szeroki, korzystają z tej poradni i pracowni bowiem nie tylko dzieci i młodzież w wieku szkolnym, ale i dorośli z rozmaitych zawodów, robotnicy i chłopi z różnych stron kraju naszego. To też zasadniczym brakiem, uniemożliwiającym obecnie jeszcze, szerszy rozwój tej walki z zaburzeniami mowy jest brak dla zgłaszających się z prowincji internatu przy Instytucie.

Poradnia profilaktyczna Instytutu udziela porad rodzicom i wychowawcom w różnego rodzaju trudności w ich pracy wychowawczej i dydaktycznej. Porady te oparte są na wynikach badań lekarza neuro-psychiatry dziecięcego, na wynikach wywiadu środowiskowego i analizie wartości jego wpływów wychowawczych, na wynikach rozmów z rodzicami nie ew. opiekunami dziecka oraz na opinii nauczyciela o postępach i zachowaniu się dziecka w czasie pracy i wypoczynku w szkole.

Dalsze projekty rozwoju Instytutu są związane całkowicie z potrzebami rozwoju prac naukowych we wszystkich działach pedagogiki specjalnej, z koniecznością stałego doskonalenia metod i form pracy rewalidacyjnej, z rozwojem metod akcji profilaktycznej oraz z koniecznością zwiększenia liczby kształcących się nauczycieli i zorganizowania wydziału kształcenia wychowawczyń i wychowawców do przedszkoli, szkół i zakładów specjalnych wszelkiego typu.

Otóż projekt rozwoju prac Instytutu idzie ^{nie} w kierunku przekształcenia go na instytucję naukowo-badawczą i jednocześnie kształcąca różnego rodzaju pracowników pedagogicznych szkolnictwa specjalnego. Tak pomyślana instytucja ogniskowała by prace nad dzieckiem upośledzonym wszelkiego rodzaju oraz dzieckiem przewlekle chorym, nad metodami jego poznania, etiologią upośledzeń, profilaktyką, podstawami naukowymi organizacji i metod rewalidacji we wszystkich działach szkolnictwa specjalnego, słowem odpowiadałaby kształtowaniu zasadniczych warunków do racjonalnego przygotowywania nauczycieli-wychowawców zakładów specjalnych i ich dalszego rozwoju.

Doc. 26. 7. 18. 18. 18.

Kształcenie nauczycieli - wychowawców szkolnictwa specjalnego w Polsce /na tle całokształtu prac Instytutu Pedagogiki Specjalnej/.

Ze względu na specjalne i skomplikowane zadania pracy wychowawczej w dziedzinie pedagogiki specjalnej w wychowywaniu dzieci upośledzonych powinna być rozszerzona i pogłębiona rola nauczyciela - wychowawcy, a co za tym idzie winien on być do tej pracy wychowawczej zupełnie specjalnie przygotowany.

Nasilenie opieki wychowawczej i jej specjalizacja wywołane są koniecznością specyficznych warunków w rozwoju i rewalidacji upośledzonych ze względu na ich różnorodne upośledzenia i zahamowania w rozwoju oraz fakt, że układ nerwowy dziecka ciężko specjalnej jest w pewien sposób uszkodzony, zachwiany w swojej działalności oraz osłabiony. Należy więc z pełnym poczuciem odpowiedzialności czuwać nad organizowaniem dziecku warunków życia i pracy zgodnie z podstawowymi prawami działalności układu nerwowego.

Jednocześnie należy twórczo organizować odpowiednie oddziaływania terapeutyczne, które by kompensowały braki oraz korygowały nieprawidłowości zależnie od rodzaju upośledzenia i jego stopnia, względnie od rodzaju kalectwa, czy też od rodzaju schorzenia i jego stopnia.

Oddziaływanie wychowawcze na dziecko "specjalne" upośledzone umysłowo, głuche, niewidome, społecznie niedostosowane, przewlekłe chore i kalekie winno, uwzględniając jego mechanizmy fizjologiczne w procesie poznawczo - emocjonalnym dostarczać układowi nerwowemu warunków sprzyjających możliwie jak najlepszym wynikom pracy jego procesów przystosowujących ustrój do ciągle zmiennego środowiska zewnętrznego i wewnętrznego w znaczeniu możliwie jasnego i wiernego odbioru i właściwej reakcji.

Nauczyciel - wychowawca znając wagę czynników wpływających na rozwijającą się osobowość dziecka winien czuć się za nie odpowiedzialnym i poza koniecznością poznania dziecka na pierwszym planie założeń wychowawczych postawić:

1/dobrze przemyślaną, jasną organizację warunków życia i pracy dziecka /treść, forma, metoda, rytm dnia dziecka/.

Dążenie do usprawnienia czynności mechanizmów kory i p^lokorza. Zwrócenie uwagi na warunki kształcenia stereotypów dynamicznych, które odciążają układ nerwowy, "ułatwiają życie i pracę" i potęgują karność w życiu jednostki i zespołu.

2/W dziedzinie usprawnienia czynności korowych - plastyczność i dynamizm programów, warunków pracy, jej organizacji, metody, wszelkiego rodzaju pomocy naukowych w zależności od grupy dzieci, od charakteru i stopnia ich upośledzenia, lub schorzenia i warunków chorowania.

3/ Unikanie bodźców destrukcyjnie działających na układ nerwowy /biorąc pod uwagę typ układu nerwowego danego dziecka/ np. nagłe przekształcanie utrwalonego już stereotypu dynamicznego i inne.

4/ Tworzenie korzystnych warunków dla pożądaných procesów emocjonalnych oraz tworzenie warunków sprzyjających kształtowaniu się korzystnych wychowawczo dominant.

Nauczyciel - wychowawca winien więc organizować dzieciom w szkołach i zakładach specjalnych takie warunki ich życia i pracy które by odpowiadały w ogóle potrzebom rozwojowym dziecka oraz wymaganiom metod rewalidacyjnych nie tylko w płaszczyźnie kompensacji i korygowania różnego rodzaju braków i nieprawidłowości rozwoju fizycznego i psychicznego, ale i w podstawowych ^{założeniach} pedagogiki współczesnej. Będzie więc tutaj na pierwszym planie uaktywnianie i usamodzielnianie dziecka; dostarczenie mu w procesie poznawania

warunków możliwie wszechstronnych i bogatych przeżyć, indywidualizowanie w pracy zespołowej; zastosowanie różnego rodzaju prac ręcznych w powiązaniu z pracą umysłową oraz wiązanie pracy dziecka z nurtem życia społecznego, ~~gdzie~~ tylko szkoła szeroko na życie otwarta zdoła je uspołecznic i do życia przygotować. To też metoda pracy rewalidacyjnej winna wiązać treści programu z warunkami życia i zadaniami społecznymi, stopniowo winna w dziecku kształtować postawę włączania się w nurt życia społecznego w jego ujęciu dynamicznym, winna rozwijać zrozumienie procesu rozwoju społecznego i jego przemian w budowaniu lepszego życia. To też kształtować należy w dziecku zdolność wizji lepszych form życia zaczynając od najprostrzych i bliskich do coraz bardziej złożonych i dalszych. Tą drogą praca staje się twórcza - niesie więc poryw, entuzjazm działania i jasne spojrzenie w przyszłość - kształtuje zapał do pracy i wolę działania oraz świadomość swojej roli i zadań w zespole. Te zakończenia konsekwentnie prowadzą do kształtowania wartości moralnych, stosunku do człowieka i budzenia w nim oraz rozwoju tego co ludzkie, jako najwyższej wartości w każdej pracy społecznej. Drogą wiązania treści programu z warunkami życia i zadań społecznych budujemy metodą rewalidacyjną postawę czynnego włączania się w bieg życia społecznego w jego ujęciu rozwojowym. Organizowanie takich warunków życia i pracy dziecka leży w zadaniach nauczyciela - wychowawcy szkoły specjalnej, wymaga jednak od niego zdecydowanie głębokiego społecznego nastawienia w pracy. W pracy tej, jak w każdej innej zresztą, winien on dobrze zrozumieć jej wartość społeczną i wszelką inną. Wiemy dobrze że rozumienie sensu społecznego tej pracy, a więc i wartości społecznej swojej pracy uzbraja w siłę działania, w siłę argumentacji, ^{przezwyciężania} ~~przezwyciężania~~ przeszkód wszelkiego rodzaju

i zniewala do wszelkiego nawet w niej wysiłku. Nastawienie to stwarza specjalny stosunek do dziecka upośledzonego, nie sentymentalnej tkliwości i rozrzewniania się na widok kalectwa, ale właśnie organizowania takiej specjalnej opieki wychowawczej, która by mogła wprowadzić dziecko w szeregi pracowników społecznych w takiej mierze, jaką warunki jego upośledzenia i nasze dotychczasowe metody rewalidacji pozwolą osiągnąć.

Otóż nauczyciel - wychowawca poza wszystkimi wartościami jakich wymaga w ogóle praca dydaktyczno-wychowawcza dziecka normalnego winien posiadać te wartości które wnoszą w pracę rewalidacyjną "dziecka specjalnego" możliwość najpełniejszej jego resocjalizacji. Przede wszystkim więc winien być "żywym" człowiekiem nieusztynionym i nie zrutynizowanym z postawą poszukująco - badawczą i twórczą w przystosowaniu w każdym przypadku najodpowiedniejszych sposobów oddziaływania. Dobre przygotowanie teoretyczne tutaj nie wystarcza. Nauczyciel - wychowawca w szkolenictwie specjalnym winien być nie tylko z życiem związany, ale winien być w nurcie tego życia pogrążony, dobrze obserwujący i rozumiejący przyczynowe powiązania zjawisk. Poczucie odpowiedzialności za wartość pracy swojej nastawienie opiekuńcze i potrzeba i potrzebą troski indywidualnej wprowadza go w świat współpracy z lekarzem, rodziną dziecka, jego najbliższym otoczeniem i w ogóle ze wszystkimi pracownikami zakładu czy szkoły. Jego takt, umiejętność nawiązywania kontaktu z ludźmi, kierowana życzliwością do człowieka, twórczość i inicjatywa w pracy w trosce o los każdej powierzonych sobie jednostki, torują mu drogę tego współdziałania, nieodzownego w każdej pracy rewalidacyjnej.

Specyficzność form i sposobów pracy dydaktyczno-wychowawczej w pedagogice specjalnej, odpowiadająca potrzebom przeciwdziałania różnym odchyleniom od normy i stwarzająca racjonalne

drogi rewalidacji dzieci upośledzonych wszelkiego rodzaju wymaga od nauczyciela-wychowawcy nie tylko specjalnych właściwości charakterologicznych, uzdolnień i nastawienia do pracy, ale i głębokiego przygotowania teoretycznego i praktycznego. Problemy akcji profilaktycznej i rewalidacyjnej są tak złożone, że ich rozwiązanie wymaga współdziałania specjalistów z różnych dziedzin oraz znajomości normalnego dziecka. Rozwój metod rewalidacyjnych postępuje szybkim krokiem. Należy czujnie śledzić ich rozwój i orientować się w przemianach zachodzących w rozwoju zjawisk społecznych. To też i przygotowanie nauczycieli - wychowawców do akcji rewalidacji - to sprawa bardzo skomplikowana. [W Kraju naszym przygotowanie to prowadzi istniejąca już od 1920r. w Warszawie instytucja specjalna, której zadania, cele i organizację podajemy w streszczeniu poniżej:

Instytut Pedagogiki Specjalnej powołany został do życia w celu kształcenia nauczycieli - wychowawców do szkół i zakładów specjalnych dla upośledzonych umysłowo, niewidomych i społecznie niedostosowanych początkowo w postaci półrocznego Kursu Pedagogiki Specjalnej. Następnie kurs ten został przekształcony w roczne Seminarium Pedagogiki Specjalnej z którego po roku, a więc w 1922/23 r. powstał drogą fuzji z Państwowym Instytutem Fonetycznym, przygotowującym nauczycieli dla dzieci głuchych^{1/} - Państwowy Instytut Pedagogiki Specjalnej.

W czasie ostatniej wojny i okupacji hitlerowskiej Instytut przerwał działalność swoją, gdyż uległ katastrofalnemu wprost zniszczeniu. Lokal został zburzony a wszelkie urządzenia, bogate zbiory materiałów naukowych, instalacje całego Instytutu i dobrze zorganizowanej szkoły ćwiczeń, wszystkie pracownie

^{1/} Twórcą i dyrektorem tego Instytutu był prof. dr Tytus Benni.

bogaty księgozbiór, muzeum szkolnictwa specjalnego z całą jego dokumentacją - wszystko to przepadło bez śladu. ^{Wszystkim} Prawdziwy jednak tragizm dziejów Instytutu w okresie wojny i okupacji kryje się dopiero w ponurym losie tych Wszystkich, którzy go tworzyli i o wartości prac jego stanowili. Zginęli bowiem w więzieniach i obozach prawie wszyscy z pięknie zharmonizowanego zespołu profesorów i innych pracowników, którzy wartością swej pracy w Instytucie zaważyli na jego rozbudowie, wpłynęli twórczo na rozwój prac i na ich poziom.

Po sześćioletniej prawie przerwie spowodowanej wojną i okupacją w bardzo trudnych jeszcze warunkach naszego życia, na gruzach Warszawy Instytut rozpoczął 1.XII.1945r. dalszą swoją działalność. Odrazu rozszerzył zakres swej pracy, nie tylko bowiem wznowił przygotowywanie nauczycieli - wychowawców dla dzieci głuchych, niewidomych, upośledzonych umysłowo i społecznie niedostosowanych, ale wprowadził dwa nowe działy w swej pracy - dzieci przewlekle chorych i kłak kalekich.

Zanim zcharakteryzujemy obecny stan prac Instytutu ich organizację i metodę wprowadzania podstawowych założeń w życiu musimy zaznaczyć, że w szeregu długich lat pracy Instytut wypracował swoistą dla siebie podstawową koncepcję teoretyczną Pedagogiki Specjalnej, czym wyróżnia się w pracy swojej od innych analogicznych instytucji. Tą podstawową koncepcją jest położenie nacisku na wspólną problematykę odchyleń od normy wszelkich upośledzeń, wspólne podłoże fizjologiczne tych nieprawidłowości psychicznych oraz na wspólną problematykę podstaw pracy rewalidacyjnej z dziećmi upośledzonymi.

Problematyka ta oparta jest na podstawach fizjologiczno-neurologicznych oraz na prawach mechanizmów obronnych, adaptacyjnych, kompensacyjnych i innych.

Swoistość Instytutu Pedagogiki Specjalnej polega na tym, że wszystkie odchylenia od normy dzieci i młodzieży ujmuje jako jedno wspólne wielopłaszczyznowe zagadnienie i opracowuje je drogą badań medyko - społecznych, psychologicznych i neurofizjologicznych, jako podstawowy punkt wyjścia, z którego rozchodzą się swoiste problemy poszczególnych upośledzeń^{1/}. W ten sposób ujęte teoretyczne zagadnienie pozwala na znalezienie właściwych dróg rewalidacyjnych, mających również w koncepcji Instytutu zarysowane wspólne mechanizmy oddziaływania /kompensacja, korektura, usprawnienie/, przystosowywane do swoistości poszczególnych odchyleń od normy.

Wspólną problematykę odchyleń od normy dzieci upośledzonych stanowią utrudnione drogi kontaktu ze światem zewnętrznym przyrodniczym i społecznym, z poznawaniem go, przeżywaniem i przystosowywaniem się do życia w jego warunkach. Z tego wynika:

Wzmoczone wydatkowanie wysiłkowe, więc i zwiększona możliwość;
zubożenie w procesach poznania i doznań emocjonalnych oraz
w zdobyciu osobistych doświadczeń i przeżyć;
zubożenie i nieadekwatność wyobrażeń i pojęć z rzeczywistością /zubożone, skażone, niedokładne/;
utrudniona sprawność i orientacja w różnych sytuacjach życiowych;
zubożenia emocjonalne i ograniczenia w zakresie zaspakajania swoich potrzeb społecznych: trudności w usamodzielnianiu się, trudności w uniezależnianiu się materialnym, trudności w planowaniu i organizowaniu życia własnego, trudności w braniu udziału w życiu społecznym;

Wynikające stąd postawy frustracyjne.

^{1/}To znajduje wyraz w układzie planu studiów, ^{over}dobrze wykładających i metodzie pracy

Wszystko to składa się na zmniejszoną zdolność do samorzutnej przystosowalności społecznej, niemożność korzystania z normalnej szkoły podstawowej - konieczność specjalnej organizacji opieki i rewalidacyjnej metody wychowania. Wspólnym podłożem fizjologicznym tych nieprawidłowości psychicznych będzie w ogóle zachwianie prawidłowego funkcjonowania psychofizycznego ustroju: patologicznie zmienione stosunki między korą i podkorzem; bark równowagi I i II układu sygnałowego; zaburzenia we współpracy między tymi układami.

W podstawach pracy rewalidacyjnej z dziećmi upośledzonymi możemy również doszukać się wspólnej problematyki. Oto jej główne założenia.

Poznanie każdej jednostki, warunków jej życia i rozwoju - charakteru i stopnia upośledzenia;

Uwzględnienie w metodzie pracy typu układu nerwowego jednostki, stopnia stanu frustracji i typu reakcji na nią;

Zorientowanie się w zahamowanych przez upośledzenie potrzebach;

Zorientowanie się w charakterze oddziaływania środowiska na daną jednostkę;

Jak najszersze uwzględnienie czynników podnoszących próg tolerancji na frustrację w danym wypadku;

Uwzględnienie i wzbogacenie warunków, które kształtują nowe motywacje, które pozwalają przyjąć postawę pozytywną wobec frustracji;

Stosowanie w całej pełni metod kompensacyjnych, korygujących, usprawniających i dynamizujących;

Budzenie i rozwój dynamizmu wewnętrznego danej jednostki;

Stwarzanie warunków dobrego samopoczucia, korzystnych dla rozwoju procesów poznania i przebiegów emocjonalnych;

Wzobogacanie i usprawnianie rozwoju fizycznego, wykształcenia ogólnego i zawodowego;

Stosowanie w pracy rewalidacyjnej metody caseworku i w ogóle nowych technik w służbie społecznej.

Wielkim dorobkiem Instytutu jest odpowiedź na tę wspólną problematykę podstaw pracy rewalidacyjnej z dziećmi upośledzonymi z klas niższych w postaci wypracowywanej w szeregu długich lat tzw. "metody ośrodków pracy".

Metoda ta jest najbardziej przystosowana ze znanych na dotąd metod do pracy nad rozwojem i w ogóle rewalidacją społeczną wszystkich typów dzieci szkolnictwa specjalnego, odpowiada bowiem potrzebom jakie wywołują w tych dzieciach różne odchylenia od normy, różne zubożenia i nieprawidłowości w przebiegach procesów wyższych czynności nerwowych i jednocześnie kształtuje te wartości o jakie w chwili obecnej walczy pedagogika.

Kształcenie specjalistów akcji profilaktycznej w opiece nad dzieckiem oraz form pracy i metod szeroko rozumianej skomplikowanej i wymagającej współdziałania różnych specjalistów akcji rewalidacyjnej w wychowywaniu wszystkich upośledzonych wymaga u podstaw państwa swoich między in. dobrej znajomości rozwoju fizycznego, intelektualnego i socjalnego dziecka normalnego.

Wychodząc z tego założenia w kształceniu nauczycieli - wychowawców szkolnictwa specjalnego należy raczej zniechęcać kandydatów do wczesnej specjalizacji. W myśl tego Instytut Pedagogiki Specjalnej przyjmuje na studia swoje czynnych nauczycieli z pełnymi kwalifikacjami do nauczania w szkole podstawowej normalnej i przynajmniej po dwuletniej pracy w tej szkole z dziećmi normalnymi.

Do egzaminu wstępnego na Instytut przyjmowani są więc wykwalifikowani, czynni nauczyciele szkoły podstawowej z dwuletnią praktyką. W pierwszym semestrze studiów poza wykładami ogólnymi studenci zapoznają się z całokształtem prac Instytutu i zdobywają informacje o różnych działach szkolnictwa specjalnego. Drogą zwiedzania i hospitowania zapoznają się z różnymi urządzeniami i instytucjami w ogóle w dziedzinie opieki nad matką i dzieckiem na terenie Warszawy, później poznają różne typy szkół i zakładów specjalnych i dopiero na początku drugiego semestru decydują o wyborze działu swojej pracy. W ciągu drugiego semestru jeden dzień w tygodniu hospitują w szkole lub zakładzie obranej przez siebie specjalności i drogą konwersatoriów wchodzą w istotę zagadnienia rewalidacji tego typu dzieci. Prócz tego słuchają wykładów obowiązujących wszystkie działy studiów i biorą udział w zajęciach artystyczno-technicznych wspólnych dla wszystkich działów.

W drugim roku studiów prócz tych zajęć i wykładów ogólnych obowiązują studentów zajęcia i wykłady specjalne, związane bezpośrednio z obraną dziedziną pracy. Tak więc zależnie od obranej specjalności każdy student obowiązany jest do prac teoretycznych i praktycznych w zakładach i szkołach specjalnych danego typu dzieci oraz do zajęć praktycznych w pracowniach Instytutu i w jego Muzeum Szkolnictwa Specjalnego związanych z rewalidacją wychowanków obranej specjalności.

Praktyka w drugim roku studiów /1 tydzień co miesiąc/ jest dla studentów bardzo ciekawa i urozmaicona. Jeżdżą oni bowiem grupami specjalistycznymi z metodykiem swoim do różnych zakładów specjalnych wybranego przez siebie działu pracy na terenie całego Kraju. Pozostają w takim zakładzie cały tydzień i wtedy spełniają tam prace nauczyciela i wychowawcy w ciągu całego dnia od chwili pobudki rannej aż do udania się dzieci na spoczynek.

W ciągu tego tygodnia na szeregu zebrań z metodykiem swoim nauczycielami i dyrektorem danego zakładu nie tylko dyskusja^{ją} nad wartością i metodą przeprowadzania swoich próbnych lekcji, ale i wyjaśniają sobie wiele nasuwających się zagadnień nie tylko dydaktycznych ale i wychowawczych, otrzymują informacje różne i odpowiedzi na rodzące się w czasie tej pracy pytania. W ciągu całego roku jest 8 takich tygodni praktyki.

Instytut kładzie duży nacisk na ten kontakt studentów z terenem jeszcze w czasie studiów w Instytucie. Zapoznają się bowiem oni wtedy z najróżnorodniejszymi warunkami pracy i różnymi sposobami rozwiązań rozmaitych zagadnień pedagogicznych i rewalidacyjnych.

Wychowanie dzieci upośledzonych różnego typu wymaga metod specjalnych. Należy poznać założenia pedagogiki specjalnej i różne techniki wypracowane przez fizjologów, psychologów, pedagogów, lekarzy - psychiatrów, pediatrów, neurologów i ortopedów. Trzeba także zdobyć umiejętność poznawania dziecka zarówno pod względem jego rozwoju fizycznego jak i psychicznego i na tle jego warunków środowiskowych.

Należy poznać anamnezę dziecka, starać się wykryć czynniki etiologiczne jego upośledzenia i na tym dopiero opierać budowę jego rewalidacyjnej drogi. Dlatego to program wykładów obowiązujących wszystkich słuchaczy obejmuje takie przedmioty jak: anatomia i fizjologię człowieka, patologię ogólną, anatomia i fizjologię układu nerwowego, rozwój fizyczny i higienę dziecka, psychologię dziecka rozwojową, psychologię wychowawczą, psychopatologię ogólną, psychopatologię dziecka, pedagogikę specjalną, rewalidację kalek i cały szereg przedmiotów i zajęć artystyczno - technicznych /takich jak: śpiew, rysunek, prace ręczne różnego rodzaju, gimnastyka, czytelnictwo dzieci i młodzieży, teatr szkolny,

recytacje i opowiadania bajek, koła zainteresowań, pomoce szkolne audio-wizualne i in./. Wszystkie te zajęcia techniczno-artystyczne są na I roku studiów; w II roku zaś już na podstawie tych umiejętności słuchacze danego działu z metodykiem swoim i wykładowcą zajęć pozalekcyjnych przystosowują się do upośledzeń czy też stanów schorzenia swoich dzieci i zastosowują w różnej formie na zajęciach pozalekcyjnych w zakładzie danego typu.

W II r. studiów prócz wykładów ogólnych studenci mają praktyki i wykłady specjalistyczne, związane ze specjalnością pracy którą wybrali.

W końcu II roku studiów studenci zdają egzamin praktyczny i teoretyczny, otrzymują świadectwo ukończenia studiów i posadę nauczyciela w szkole specjalnej.

Dyplom ukończenia otrzymuje jednak absolwent Instytutu /jeżeli ma dobrą opinię o pracy/ dopiero po napisaniu i obronie pracy dyplomowej, której temat uzgodniony został z Dyrekcją po egzaminach końcowych. Po 14 miesiącach od tej chwili student powinien przedstawić tę pracę Instytutowi.

X

X

X

Oprócz kształcenia nauczycieli szkół specjalnych celem prac Instytutu jest podnoszenie kwalifikacji czynnych już i wykwalifikowanych pracowników pedagogicznych w zakresie pedagogiki specjalnej poprzez różnego rodzaju kursy, konferencje i wystawy w tej dziedzinie oraz drogą kwartalnika naukowo-pedagogicznego p.t. Szkoła Specjalna.

To dalsze kształcenie czynnych, wykwalifikowanych już nauczycieli - wychowawców szkół specjalnych jest jednym z zasadniczych, celów Instytutu ze względu na konieczność nieustającej walki

z warunkami kształtującymi rutynę i bierność w szkolnictwie specjalnym, ze względu na potrzebę stałego nasilania postawy czynnej poszukująco-badawczej nauczyciela, jego dynamizmu, inicjatywy i twórczości w rozwoju i doskonaleniu metod rewalidacji społecznej dzieci i młodzieży upośledzonej.

W tym celu służy również Muzeum Pedagogiki Specjalnej - ośrodek informacyjno-badawczy różnego rodzaju problemów dydaktyczno-wychowawczych i organizacyjnych w pedagogice specjalnej. Ośrodek ten jest jednocześnie warsztatem pracy słuchaczy Instytutu niezależnie od ich specjalizacji. Gromadzą się tutaj celowo dobierane różnego rodzaju materiały pracy, twórczości i inicjatywy pracowników pedagogicznych szkół i zakładów specjalnych, dokumenty różnych prac dzieci, pomoce naukowe i t.p. - Przy dobrej organizacji pracy instytucja taka stanie się z czasem wartościowym warsztatem prac naukowych indywidualnych i zespołowych Instytutu.

W organizowaniu i prowadzeniu pracy naukowo-badawczej w zakresie teoretycznych podstaw wszystkich działów pedagogiki specjalnej oraz zastosowań praktycznych w pracy rewalidacyjnej drugim cennym warsztatem są poradnie i pracownie Instytutu oraz jego celowo gromadzony księgozbiór.

Pracownia Psychologiczna zajmuje się obecnie głównie reorganizacją zasadniczą organizacji i metody selekcji dzieci upośledzonych umysłowo ze szkół podstawowych do szkół specjalnych. Stopniowo gromadzi i przygotowuje materiały do przeprowadzania selekcji w innych działach szkolnictwa specjalnego /oprócz przewlekłe chorych/.

Pracuje nad zadaniami i metodą pracy psychologa w zakładach i szkołach specjalnych.

Poradnia i Pracownia ortofoniczna udziela porad rodzicom i wychowawcom w sprawach metody postępowania z dziećmi jakajęcymi się lub ujawniającymi innego rodzaju zaburzenia mowy. Pracownia ortofoniczna prowadzi ćwiczenia reedukacyjne zespołowe i indywidualne.

Zasięg społeczny tej pracy jest bardzo szeroki; korzystają z tej poradni i pracowni bowiem nie tylko dzieci i młodzież w wieku szkolnym, ale i dorośli z rozmaitych zawodów, robotnicy i chłopi z różnych stron kraju naszego. To też zasadniczym brakiem, uniemożliwiającym obecnie jeszcze szerszy rozwój pracy tej placówki w walce z zaburzeniami mowy jest brak internatu dla zgłaszających się chorych z prowincji.

Poradnia Profilaktyczna Instytutu udziela porad rodzicom i wychowawcom w różnego rodzaju trudnościach w ich pracy wychowawczej i dydaktycznej. Porady te oparte są na wynikach badań lekarza neuro-psychiatry dziecięcego, na wynikach wywiadu środowiskowego i analizie wartości jego wpływów wychowawczych, na obserwacji bezpośredniej dziecka i rozmowie z nim, na wynikach rozmów z rodzicami ew. opiekunami dziecka oraz na opinii nauczyciela o postępach i zachowaniu się dziecka w czasie pracy i wypoczynku w szkole.